

Sara Lidmans första publicering

Första gången som Sara Lidman blev publicerad var med novellen Karin Julafton. Det var i Skelleftebladets julnummer 1941-12-22 och 17-åriga Sara skrev under pseudonymen Laila Dan. "Mitt eget namn skulle jag spara till en lysande debut", skriver hon flera år senare.

Sara Lidman vårdades på Hällnäs sanatorium åren 1938-39, ett par år efter ovanstående foto. Där skrev hon "Vardag i sanatoriets samlingsal" som upptäcktes 2019 och publicerades då i tidningen Vasaplan varifrån alla intäkter går till Umeås utsatta.

Karins Julafton är inte tryckt sedan 1942 men kommer i oktober 2023 att publiceras i sammandrag i boken "Levtrådar - Ett och hundra år med Sara Lidman" på Ordfront förlag.

Saras litterära genombrott kom med novellen "Viktig örfil", tryckt i tidskriften Sesam 1946:8 under hennes riktiga namn.

Stig Sandström

Karins Julafton av Laila Dan (Sara Lidman)

Grån' är inte klok! På själva julafton ska man inte få ledigt tidigare än vanlig lördag! Jag kommer inte att hinna tåget ...

Greta var gråtfärdig. Där skulle Lennart stå på stationen och vänta och vänta och hundra gånger känna på den splittrerna ringen, som han skulle sätta på hennes vänstra ringfinger i kväll. Och när tåget äntligen kom – då skulle hon inte vara med! Bara för dessa vedervärdiga fakturor! Man hade väl orsak att gråta.

– Greta lät mig ta hand om det där, annars hinner du inte ditt tåg.

– Kajsa det menar du inte! Kajsa, Kajsa du är inte klok. Visst lovar du bli tärna åt mig ...

Greta gav Kajsa en stormande omfamning och rusade mot dörren. Men så hejdade hon sig och såg allvarligare på kamraten.

– Men du själv då – är det ingen, som väntar på dig?

– Naturligtvis men han är inte ledig före åtta så jag har ingen brådska. Det bara bra att ha något arbete, så går tiden fortare. Men ge dig iväg nu, så du hinner! Och grattis på förhand. Greta kysste på fingret och dansade iväg.

Sådana här lögner var tillåtna, det var Karin övertygad om. Det fanns nämligen varken en "han" eller någon som väntade på en i kväll, men varför skulle Greta behöva veta det? Och tänka medlidsamt och kanske självförebärande på en, där man satt och ugglade i sin lya. Nej Karin ville

inte vara något moln på Gretas lyckohimmel i kväll.

– Karin, sade Anna-Lisa från sin vrå med ovanligt mjuk och tveksam röst.

– Jaa?

– Hördu du ... ja du förstår ... äh, det är vansinnigt fräckt av mig. Men ... jag skulle ha besök klockan sex med middag, och du förstår det är en hel hop ...

Anna-Lisa flackade med blicken och rodnade. Karin hade erfarenhet av hur pinsamt det var att känna sig så där skamsen, så hon skyndade sig att säga:

– Jo det går fint. Langa hit breven bara. Jag hinner ju ändå så väl till mitt. Äsch tacka inte, det är väl inget att tala om. Nästa gång är det du, som får hjälpa mig, när jag är i knipa.

Efter nitton tacksägelser – Anna-Lisa fuskade aldrig – gick hon, och Karin var ensam. Burr så grått! Döda siffror och tacksamma emotseenden av orders och utmärkta högtaktningar.

Och "Grån", som satt i sitt rum och aldrig sa ett mänskligt ord. En mullvad eller en faktura eller ett kontrakt kunde han liknas vid men absolut inte vid en människa. Säkert skulle han sitta där och räkna tills klockan tio precis som en vardag, fast det var årets största högtidsafton. Stackars gamla mammonsträl! Ingen som tänkte på honom, ingen längtan hos honom efter glädje och ljus och allt det andra som hör julen till.

Karin skulle visserligen få sitta ensam i kväll hon också – det var första gången i hennes nittonåriga liv – men pappa och mamma och farmor och tvillingarna skulle vara hos henne i tankarna det visste hon. Och i varje fall var man nog rikare om man hade en vek känsla, en längtan, om än den framkallade tårar, än att vara helt oberörd för allt.

Ute snöade det som på ett jultidningsomslag; det började redan skymma; den ena affären efter den andra tände och förvandlade skyltfönstren till små sagovärldar. En strid människoflod strömmade fram på gatan. Bara glada ansikten såg man.

Nej så man satt och drömde! Karin ruskade på sig och tog itu med de många uppgifterna. Man fick ta de onda dagarna med de goda. Dessa senare var ju ändå de talrikaste. För det var vanliga fall alls inte tråkigt det här kontorsarbetet. På ett halvår blir man inte "slavinna" och längre än så hade Karin inte haft sin plats.

Ett par år till – och man var kanske studentska och kunde söka sig in vid något annat, om man då var trött på det här kontoret och "Grån". Det där kvällspluggandet it tyvärr inte något sällskapsliv; Karin hade inga vänner utom Greta och Anna-Lisa, och dem träffade hon sällan utanför kontoret. Bara man tagit studenten och blivit riktigt varm i stadskläderna, skulle man väl skaffa sig flera vänner. Kanske en av det motsatta könet också ...

Men man hade list och inte så mycket om hur olyckligt det slutat för "landsortsrosenknoppar", som kommit till stan med naiva föreställningar om den stora kärleken, så man hade aldrig hittills vågat låtsa om de små försök, som en och annan herre gjort för att bli bekant med en.

Klockan sex var Karin äntligen färdig med den sista högaktningen. Hon reste sig och gäspade. Vad skulle hon nu ta sig till? Tänk om hon skulle överraska chefen med att önska honom god jul! Det hade nog ingen av hans underordnade gjort förut. Men arg kunde han väl inte bli så – varför inte?

Karin knackade på chefens dörr och steg in, sedan han avgivit sin ovänliga kom-grymtning, som flickorna brukade härma

Jo, jag ville bara önska direktörn god jul, as hon och neg en aning.

– Va ... va, vad är det frågan om? Men så kom han plötsligt ihåg vad hon sagt och rodnade som

en skolpojke. Han sökte förtvivlat efter ord och var för gångs skull fri från all pondus. Men han fann tydligen inte något lämpligt att säga utan trevade efter plånboken. Han halade upp en tia.

– Vara-så god f-fröken.

– Men varför ska jag ha något extra mer än de andra flickorna?

– För att ni önskade mig god Jul. Ta nu den här och gå är ni snäll! Han stoppade sedeln i Karins ficka och föste resolut ut henne, röd ända upp i hårfästet.

Stackars gubbe, tänkte Karin, att bli så upprörd för en önskan om god jul och att inte kunna tacka eller visa en vänlighet utan att göra det med pengar. Synd om honom. Gud give att han fick en riktigt god jul en gång så blev han kanske lite mänskligare sen!

Men hur hade hennes nätta prydliga rum blivit så vardagsgrått? Nog var man väl en idiot, som inte köpte så pass som en liten gran! Den skulle genast ha fört julstämning med sig. Och ingen extra julmat hade man skaffat heller. Hade ens undermedvetna bedragit en med, att mamma hux flux skulle finnas tillstädes med risgrynsgröt och allt det andra? Eller vad hade man tänkt?

Bäst att öppna julklappspaketet i alla fall. Ett par hemstickade raggor från mamma, en bok från pappa, tre hemstöpta ljus från farmor och en kudde från tvillingarna som de sytt tillsammans. Och det doftade hem och jul av alltsammans och Karin kände sig så liten och övergiven att hon grät en lång stund.

Men detta gick ju inte an! Hon måste ju äta om än hon inte hade någon julmat. Men åsynen av skafferihyllorna väckte ingen aptit. Hur skulle det vara om...

Nej tanken var för djärv! Skulle Karin gå på restaurang? Vid denna tid? Det hade aldrig hänt förr. Och för första gången använda den mossgröna klänningen, som stod så bra till hennes ögon och hår. Den var egentligen en lyxartikel, men Karin var ju så sparsam i annat, och det var ett nöje att bara se på den och veta, att den var ens egen, och låta tankarna glida bort till fantasiens ljusblåa rike: en dag skulle hon ha sin fina klänning på sig och få uppleva – något särskilt ...

Efter något parlamentärerande satte Karin på sig sin mossgröna och ställde kosan till en av de finaste restaurangerna. Ska de 'va' så ska de 'va', tänkte hon.

Men väl framme ångrade hon genast sitt tilltag. Så många människor och så finklädde alla var! Klänningen, som hon varit så stolt över, såg skäligt billig ut i jämförelse med de övriga damernas toaletter.

Alla bord tycktes vara upptagna och Karin visste inte vad hon skulle göra av sig, då vaktmästaren kom henne till hjälp.

– Det finns inte något helt bord för er, men om ni inte har något emot det, kan ni nog få dela med någon annan "ensling". Karin hade en hel del emot det, men hon gick med på vad som helst, bara hon blev så obemärkt som möjligt. Vaktmästaren kom tillbaka från sin rond.

– Kom med lilla fröken! Jag har skaffat er en så sympatisk bordskavaljer. Vaktmästaren var jovialiskt farbroderlig mot henne.

Karin fick en föreställning om att det var en lång herre, som reste sig och sa sitt namn, fast hon inte vågade höja blicken längre än till hans händer. Hon tyckte genast om dem. De var stora, trygga och arbetsmärkta – precis som pappas och hon älskade pappas händer.

Vaktmästaren gick och en kypare vara hela attityd frågade vad Karin allmänhet och mossgrönan i synnerhet hade här att göra – uppenbarade sig. Karin satte ett iskallt och darrande pekfinger på en rad på matsedeln utan att se vad det var för en rätt. Det gjorde detsamma bara den förkrossande kyparen gav sig iväg.

– Tack får jag kanske be om ransoneringskort?

– Korten, korten hade hon dem med sig? Hon sökte febrilt i muffväskan. Nej inte en halv kupong fanns där; och Karin blev eldröd. Varför hade hon gett sig in i detta äventyr?

Det var inte hon men hennes röst som frågade?

– Jag får inte anstånd med korten tills i morgon? Fröken

– Och hur ska vi kunna veta att fröken ...

– Här finns kort. Det var den unge mannen mitt emot, som hjälpte Karin ur pinan. Och han hade en bestämdhet i röst och blick, som gjorde kyparen underdånig.

– Man ska inte vara alltför anspråkslös mot sådana herrar; då slår de en på fingrarna, sa bordskamraten när han gått. Första månaden jag var här i stan visste jag inget värre än att gå på en affär eller restaurang. Ju ödmjukare jag var, desto mer nonchalerade man mig, och jag skulle säkert ha fått mindervärdighetskomplex, om jag inte snart insett, att biträden och kypare mycket hellre betjänar lite franka kunder.

Karin såg äntligen upp. Humor lystes emot henne ur ett par ljusa vänliga ögon. Någon filmhjeltecharm besatt Olle Sved inte, men händernas trygghet fanns också i hans kantiga energiska ansikte. Och Karin glömde totalt bort att hon borde "hålla på sig" gentemot främmande herrar. För resten – var de inte mera kamrater än främlingar för varandra?

Hon fick veta, att han var från landet och firade sin första jul hemifrån, och att han arbetade på fabrik och gick aftonskola samtidigt för att bli ingenjör. Och de hade hundra och en saker att tala om. Hem, studier och framtidsplaner – de hade ju nästan analoga erfarenheter och intressen.

Det var tämligen sent när de två ungdomarna skildes vid Karins port.

– Jag gruvade mig så för den här julaftonen och så kom ni och – ja, kan någon ha tråkigt i ert sällskap? Ni är – rar

Karin drog sig aldrig så kvickt inom sitt skal som om hon blev komplimenterad; men denna Olle Sved sade sina artigheter så blygt och oberäkande att hon inte hade någon anledning att bli misstänkt.

– Det var roligt för mig också att ha någon att prata med i kväll. Men de där kupongerna ni lånade mig ...

– Dom måste ni fortast möjligt åter ställa. Han log skälmskt och kramade hennes hand. Äter ni middag med mig i morgon också? frågade han lågt. Och Karin lovade.

Varför såg rummet så festligt och trevligt ut på en gång? Och varför smågnolade det så glatt inom henne Var det Gretas, Anna-Lisas, "Grån's" eller Olle Sveds förtjänst? Hon såg sig i spegeln men hajade till för sina egna ögon. De var otillbörligt stora och strålande ...

– Ackurat som julstjärnor, skulle farmor ha sagt.